

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
VIEŠOJO VALDYMO GRUPĖ

PAŽYMA

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO „DĖL LIETUVOS
RESPUBLIKOS NOTARIATO ĮSTATYMO NR. I-2882 7 IR 14 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO
ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-775“ PROJEKTO (toliau - Projektas)
(TAP-21-1497 (2); TAIS Nr. 21- 31165(2))

2021-11-30 Nr.
Vilnius

Projekto rengėjai: Teisingumo ministerija (toliau - TM).

Projekto tikslas: pritarti Notariato įstatymo Nr. I-2882 7 ir 14 straipsnių pakeitimo įstatymo projekte Nr. XIVP-775 (toliau – Įstatymo projektas) tikslui tobulinti notarų veiklos priežiūrą taip, kad valstybei būtų suteikta galimybė įvertinti, ar notarams pavestos funkcijos vykdomos efektyviai, bet nepritarti Įstatymo projekte siūlomoms teisinio reguliavimo priemonėms (t.y. kad notariato veiklos vertinimą atliktų Valstybės kontrolė).

Dabartinė situacija: Įstatymo projekto rengėjas Seimo narys Mykolas Majauskas.

VK 2020 m. gruodžio 14 d. valstybinio audito ataskaitoje „Ar užtikrinama, kad antstoliams ir notarams pavestos valstybės funkcijos būtų vykdomos efektyviai“ (toliau – audito ataskaita) nurodoma, kad valstybė yra perdavusi atitinkamų funkcijų vykdymą notarams, bet nesiimama pakankamai priemonių, kad šios funkcijos būtų vykdomos efektyviai: visiems gyventojams būtų vienodai prieinamos notarų paslaugos ir užtikrinta pagrįsta kaina. Audito ataskaitoje nurodyta, kad VK audito metu ne kartą kreipėsi į Lietuvos notarų rūmus, prašydami sudaryti galimybę susipažinti su notarinio registro įrašais ir dokumentais (saugomais notarų biuruose), pagrindžiančiais apskaičiuotą notarinio veiksmo kainą. Lietuvos notarų rūmai atsisakė sudaryti galimybę rinkti audito įrodymus notarų biuruose, motyvuodami tuo, kad VK nėra įstatymais suteikti tokie įgaliojimai. Todėl auditoriai negalėjo surinkti informacijos, kaip notarai, taikydami teisingumo ministro nustatytus įkainius, apskaičiuoja notarinio veiksmo kainą.

Seimo narys pažymi, kad notaro profesija yra valstybės kontroliuojama profesija, t. y. toks viešąjį interesą užtikrinančių funkcijų vykdymas, kai tai daro savarankiška profesine veikla besiverčiantys asmenys, o jiems šias funkcijas vykdyti perdavusi valstybė kontroliuoja, kaip jos vykdomos. Notarą skiria ir atleidžia teisingumo ministras, kuris prižiūri notariato veiklą. Notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, kuris turi užtikrinti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. Tai yra, notaras vykdo tokias funkcijas, kurių vykdymą valstybė privalo užtikrinti. Užtikrinti šių funkcijų vykdymą – viešasis interesas ir valstybės priedermė.

Įvertinant tai, Įstatymo projektu yra siekiama nustatyti, jog notariato veiklos vertinimą atlieka VK Valstybės kontrolės įstatymo (toliau - VKĮ) nustatyta tvarka.

Projekto esmė: Projektu siūloma nepritarti Įstatymo projekte nurodytoms teisinio reguliavimo priemonėms dėl šių priežasčių:

1. Notaro statuso išskirtinumo ir negalėjimo būti VK audito subjektu:

1.1. Notarai vykdo viešo pobūdžio funkcijas, tačiau nėra valstybės tarnautojai – jie verčiasi savarankiška profesine veikla ir yra ekonomiškai nepriklausomi. Taigi, pagrindinė funkcija – valstybės civilinės apyvartos teisėtumo užtikrinimas – yra siejama su valstybės viešojo pobūdžio funkcijų įgyvendinimu, tačiau notaras negali būti laikomas valstybės institucija, nes notaras

nevykdo valdžios funkcijų tiesiogiai. Notarai nevaldo, nenaudoja valstybės turto ir nedisponuoja juo, negauna asignavimų iš valstybės biudžeto, nerenka mokesčių.

VKĮ išvardyti subjektai, kuriuose VK atlieka valstybinį auditą, biudžeto politikos kontrolę ir kitą veiklą, įgyvendinama VKĮ nustatytus uždavinius. Atsižvelgiant į notarų statusą, jie negali būti vertinami kaip viešojo sektoriaus subjektai kuriuose VK atlieka valstybinį auditą.

1.2. Abejotina ar notariato veiklos vertinimas galėtų būti priskiriamas prie auditą atliekančioms organizacijoms būdingų funkcijų. Pažymėtina, kad daugelyje Europos valstybių notariatų veiklos priežiūrą vykdo TM ir notarų savivaldos organizacijos, dalyje valstybių notarų profesinės veiklos priežiūros funkcijas vykdo teismai. Tam tikrus įgaliojimus notarų veiklos priežiūros kontekste taip pat turi mokesstinės institucijos. Tačiau ES valstybių aukščiausiojo audito institucijos neatlieka notarų veiklos priežiūros, todėl Įstatymo projektu siūlomas reguliavimas būtų unikalus ES mastu.

2. Esamos notaro veiklos kontrolės pakankamumo:

2.1. Valstybės vykdoma kontrolė notariato srityje vykdoma taikant sisteminės kontrolės mechanizmo priemones. Pagal galiojančią reguliavimą notarų veiklos kontrolę pagal kompetenciją atlieka TM, Lietuvos notarų rūmai (tarnybinė priežiūra), teismai (notarinių veiksmų arba atsisakymo juos atlikti teisėtumo kontrolė), Finansinių nusikaltimų tarnyba (pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos srityje), Valstybinė mokesčių inspekcija (teikiant duomenis apie juridinius faktus, dėl kurių asmenims gali atsirasti prievolė mokėti mokesčių, taip pat kitokią informaciją, reikalingą mokesčių administratoriaus funkcijoms atlikti ir atliekant notaro kaip asmens, kuris vykdo individualią veiklą, mokesstinį patikrinimą).

2.2. Siūlant nustatyti galimybę VK vertinti notariato veiklą, nėra aišku, kokią konkrečią problemą siūloma spręsti ir kokias rizikas suvaldyti. Audito ataskaitoje yra pateiktas rekomendacijų įgyvendinimo planas, kuris nustato konkrečias, sisteminės notariato veiklos priežiūros tobulinimo priemones ir šių priemonių įgyvendinimo terminus.

Tačiau atlikto audito metu nebuvo nustatytas poreikis spręsti dėl papildomo notarų veiklos priežiūros subjekto nustatymo ar tarnybinės veiklos priežiūros objekto (dalyko) praplėtimo, atitinkamai nebuvo teiktos ir tokio pobūdžio rekomendacijos.

2.3. Iš Įstatymo projekto nuostatų nėra aišku, koks būtų VK notariato veiklos vertinimo turinys, dalykas ir apimtis ir kaip tai koreliuotų su šiuo metu notariato srityje taikomomis kontrolės priemonėmis. Todėl teikiamas siūlymas įvesti dar vieną kontrolės formą, neatskleidžiant jos turinio, vertintinas kaip neatitinkantis Teisėkūros pagrindų įstatyme nustatytų tikslingumo, proporcingumo, efektyvumo ir aiškumo principų.

2.4. Aiškinamajame rašte nurodytas tikslas suteikti teisę VK gauti informaciją reikalingą auditui atlikti, gali būti įgyvendinamas tinkamesnėmis priemonėmis. TM įgyvendinus audito rekomendacijas ir sukūrus galimybę apdoroti informacinių technologijų priemonėmis statistinę informaciją apie notarų atliktus notarinius veiksmus, susistemintus duomenis VK galėtų teikti TM kaip subjektas, kuriame VK turi teisę atlikti valstybinį auditą. Susistemintų duomenų gavimas iš TM užtikrintų tinkamą notarinių veiksmų slaptumo užtikrinimo įgyvendinimą, nesudarytų nereikalingos administracinės naštos valstybiniam auditoriams ir notarams.

3. Vienas iš pagrindinių notarų veiklos principų – **notarinių veiksmų slaptumo užtikrinimas.** Jo išimtys galimos tik dėl aiškiai išreikšto viešojo intereso, kurį nustato įstatymai. Įstatyme nustatomos išimtys negali paneigti bendro notarinių veiksmų slaptumo principo (siekiant nepažeisti notarinius veiksmus atlikusių asmenų teisių ir interesų), todėl jos turi būti proporcingos ir pagrįstos. Pagal galiojančią teisinį reguliavimą notarinių veiksmų slaptumo principo išimtys aiškiai nustatytos Notariato įstatyme, konkrečiai įvardijant subjektų ratą, kuriam notaras gali išduoti pažymas ar dokumentus. Šie subjektai informaciją apie notarinius veiksmus turi teisę gauti tik išskirtiniais atvejais ir dėl konkretaus asmens atžvilgiu atliekamo tyrimo.

Kaip minėta, iš Įstatymo projekto nuostatų nėra aišku, koks būtų VK atliekamo vertinimo turinys, todėl nėra aišku ir kokiais atvejais kokie duomenys bei kokia apimtimi turėtų būti teikiami,

kas kelia abejonių dėl siūlomo reguliavimo proporcingumo, pagrįstumo ir tikslingumo. Tai taip pat nebūtų suderinama su asmenų privataus gyvenimo neliečiamumo reikalavimais, galėtų sudaryti sąlygas nepagrįstai atskleisti įstatymų saugomas komercines ar kitas paslaptis bei pažeisti notarinių veiksmų atlikusių asmenų bei trečiųjų asmenų teises ir interesus.

Derinimas: Kadangi Projektu nustatytas teisinis reguliavimas priskirtas TM reguliavimo sričiai, su kitomis institucijomis Projektas nederintinas.

Projektas svarstytas 2021 m lapkričio 9 d. tarpinstituciniame pasitarime ir patikslintas pagal pateiktas pastabas: Teisingumo ministerija nutarimo projekto teikime nurodė, kad **jau šiuo metu įgyvendinamos priemonės**, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2020 m. gruodžio 14 d. valstybinio audito ataskaitoje Nr. VAE-14 „Ar užtikrinama, kad antstoliams ir notarams pavestos valstybės funkcijos būtų vykdomos efektyviai“ pateiktas rekomendacijas dėl notarų tarnybinės priežiūros tobulinimo ir įkainių reguliavimo pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos su Lietuvos Respublikos valstybės kontrole suderintą rekomendacijų įgyvendinimo planą, **kurios užtikrins Įstatymo projekto tikslo įgyvendinimą proporcingomis ir kitiems įstatymams neprieštaraujančiomis priemonėmis.**

Atitikimas Vyriausybės programai: Projektas neprieštaruja Vyriausybės programai.

Dalykinio vertinimo išvada:

Siūlome projektą svarstyti **Vyriausybės posėdžio A dalyje.**

Viešojo valdymo grupės vadovė

Jurgita Žilinskienė

Jurgita Žilinskienė, tel. +37070663979, el. p. jurgita.zilinskiene@lrv.lt